

háborúkba, és látványosan vonul ki nemzetközi megállapodásokból, többek között a csendes-óceáni partnerségi megállapodásból, az iráni atomszerződésből és a párizsi éghajlatvédelmi egyezményből.

A liberális világrend, amely oly nagy fejlődést hozott magával, nem halott, és nincs pusztulásra ítélve. Ugyanakkor veszély fenyegeti – nem valamilyen kívülről támadó uralkodó részéről, hanem belülről. A fenyegetést súlyosítja, hogy általánosan képtelenek vagyunk a fejlődés felismerésére, illetve hogy hajlamunk van a rossz hírekre összpontosítani. Ahogy mindhárom szerző rámutat, a borúlátás beteljesítheti önmagát: azokban az országokban, ahol az emberek a világ egyre rosszabbá válásában hisznek, épp azokat az intézményeket zilálják szét, amelyek jobbá tették azt, és ezáltal beteljesítik a hanyatlásról szóló jóslatot. Ahogy mindig, úgy most is keményen kell majd harcolniuk a liberális világrend híveinek, hogy megtartsák – és jobbitsák a világot. Csak ily módon lesz fenntartható a világon az emberi létállapot példátlan fejlődése, amelynek megteremtésében ez a rend segédkezett, hogy egyre többek életében érkezzen el a béke, a jólét és a szabadság.

(Foreign Affairs)

Helen Dixon⁴

Felszabadító szabályozás Megmentheti-e Európa az internetet?

A személyes adatokat védő rendelkezések nem váltanak ki belőlünk pozitív érzelmeket. A cégek nem ritkán csak nyűgnek, felesleges kiadásnak és az innováció akadályának tekintik. A kormányok azt gondolják, hogy a szabályok mindenkire vonatkozzanak, őket kivéve. Az utca embere pedig gyakran úgy tesz, mintha nem érdekelné, hogy adatait védik-e vagy sem.

Ez a szabályozás azonban jelenleg fontosabb, mint valaha. A világot egyre inkább meghatározzák a technika terén tapasztalható

tó egyenlőtlenségek; nagy szakadék tátong, amelynek egyik oldalán a nagyvállalatok és a hatalommal bíró kormányok, a másikon pedig az egyszerű emberek vannak. Az egyén autonómiája még a gazdag demokráta társadalmakban is annak a veszélynek van ma kitéve, hogy akár olyan egyszerű döntéseket, mint hogy milyen híreket olvassunk vagy milyen zenét hallgassunk, a szoftver és az eszközök mélyén működő algoritmusok szabnak meg – ezek olyan mélyen vannak, hogy a felhasználók rendszerint nincsenek is tudatában, hogy az adatfeldolgozás milyen mértékben formálja döntéseiket és lehetőségeiket. Ma a technikát „használgják fel, hogy irányítsák, amit látunk, amit csinálhatunk, és végül, amit mondunk – írta Bruce Schneier titkosírás- és adatvédelmi szakértő. Kevésbé érezzük magunkat biztonságban. Kevésbé érezzük magunkat szabadnak.”

A legtöbb embernek még rá kell ébrednie erre az igazságra. Az internet és a mobiltelefonos kommunikáció korszakában az emberek inkább azokra az árukra, szolgáltatásokra és élményekre hajlamosak összpontosítani, amelyeket a technika kínál, és kevésbé azokra a módokra, amelyek magánéletünket veszélyeztetik a mindennapi élet láthatatlan, de szerves részévé vált szoftverek, kódok és eszközök által. Bár sokan szeretnének fogalmat alkotni arról, hogy az adatfeldolgozás miként befolyásolja őket, legtöbbjüket nem érdeklik a részletek.

Lev Trockij szavait átfogalmazva, a gond az, hogy még ha minket esetleg nem is érdekelne a big datának nevezett adatmennyiség, a big data viszont érdeklődhet irántunk. A cégek és kormányok folyamatosan új utakat találnak, hogy bővülő mennyiségű információt gyűjtsenek össze és aknázzanak ki minél több emberről. Néha jó, néha rossz szándékkal. Ezt első kézből tapasztaltam meg: adatvédelmi biztosként Írországból, ahol a világ leghatalmasabb műszaki cégei közül soknak az európai főhadiszállása található, a magánszféra sorozatos megsértésének problémájába ütköztem, ahogy egyre inkább nőtt a cégek és kormányok adatok iránti étvágya, és egyre merészebbek lettek azok beszerzésének és felhasználásának módjait illetően. Az Európai Unió azzal

4 Írország adatvédelmi biztosa.

a céllal vezette be nemrégiben az Általános adatvédelmi rendeletet (GDPR), a 2018 májusában hatályba lépett új szabályrendszert, hogy megakadályozza a személyes információval – szándékos vagy más módon – való visszaélést. A semmitmondó elnevezés megtévesztő: a GDPR nagyratörő kísérlet modern életünk alapvető fontosságú részének alakítására. Az egyre inkább digitális technikára épülő világban a személyes adatok védelme nem pusztán fényűzés; ez „alapjognak” minősül, mint a GDPR szövegében olvasható. Az adatvédelmi rendelet új fejezetet nyitott az internet történetében, modellt teremtve, amelyet majd más államok és szervezetek fognak gondosan tanulmányozni, miközben ők is próbálják majd megtalálni a helyes egyensúlyt az egyén adatvédelemhez való joga és más jogaik, illetve az üzleti élet és a kormány jogos érdekeltségei között. A világ kormányainak el kell kezdeni adatvédelmi törvényeik közelítésén dolgozni, lehetőleg a GDPR-rendeletből ösztönzést merítve. Máskülönbön önkényuralmi rendszerek és gátlástalan óriás iparvállalatok lesznek a nyertesek, a demokratikus államok és a hétköznapi emberek pedig vesztesen fognak kikerülni.

Miért fontos az adatvédelem?

Az internet korszakában rendkívül sebezhetővé váltunk, mert a digitális gazdaságban és a tágabb értelemben vett társadalomban való részvétel ma gyakran azt jelenti, hogy személyes információt adunk ki nagy szervezeteknek, amelyek azt könnyűszerrel tudják tárolni, feldolgozni és megosztani, az egyén bármiféle hozzájárulása nélkül. A piaci erők és az esetleges negatív közvélemény nem riasztották el a cégeket és a kormányokat ennek az óriási hatalomnak a kihasználásától; csakis a törvények akadályozták meg a legsúlyosabb visszaéléseket. Az adatvédelmi rendelet megköti a tisztességtelen hivatalnokok kezét, amikor kormányzati adatbázisokban bírálóikat és vetélytársaikat befeketítő információ után kutakodnak. Meggátolja a korrupt bűnüldöző szerveket, hogy akadálytalanul hozzáférjenek bárki telefonjához és internetes bejegyzéséhez. Továbbá nehézségeket gördít az olyan

ellenőrizetlen vagy pontatlan adatok felhasználása elé, amelyek segítségével helytelenül tagadják meg az emberektől a biztosításokat, hiteleket vagy munkahelyeket.

Mindazonáltal nem sikerült teljes mértékben megvalósítani azokat a törekvéseket, hogy egy átfogó szabályzó rendszer jöjjön létre a személyes adatok védelmére, ideértve az EU korábbi ez ügyben tett kísérleteit is. Az Unió 1995-ös adatvédelmi irányelve (Data Protection Directive), némiképp homályos volt, és nem tudott rátapintani azokra a jogsértésekre, amelyeket megelőzni vagy mérsékelni akart, valamint a következetességnak is híján volt, amikor az egyes EU-tagállamoknak adott tanácsokat az ügyben, hogy miként építsék be az adatvédelmet a nemzeti jogba. A GDPR többnyire mindkét hibát elkerüli. Ezenkívül világossá teszi, hogy célja a hátrányos megkülönböztetés, a személyazonossággal való visszaélés, a pénzügyi bűncselekmények és a jóhírnevet ért sérelem elleni harc. (Az Európai Bizottság hangsúlyozta továbbá, hogy az adatvédelmi rendelet erősíteni fogja az európai gazdaságokat azáltal, hogy fenntartja a digitális kereskedelem biztonságába vetett bizalmat, amely igen megrendült a sorozatos nagyszabású adatvédelmi botrányok nyomán.)

Ráadásul a GDPR közvetlen hatállyal bíró jogszabály, ami azt jelenti, hogy az egyének a nemzeti törvényekre való utalás nélkül hivatkozhatnak rá a nemzeti bíróságoknál, így általánosságban szükségtelessé téve az EU-tagállamok számára a GDPR-t tükröző, új nemzeti jogszabályok megalkotását. A törvény területi hatálya az Európai Unión túlra is kiterjed, mivel bármilyen az Európai Unióban működő szervezetre vonatkozik, még ha a valóságban az nem is az EU területén helyezkedik el. Minden ilyen adatokat feldolgozó szervezet, valamilyen szektorban, méretétől függetlenül köteles a GDPR szellemében eljárni: kormányok, internetes szolgáltatók, médiacégek, bankok, orvosi rendelők és egyetemek – bármilyen szervezet, amely digitális információt gyűjt az emberekről.

A törvény legfőbb újítása, hogy az elszámoltathatóságot teszi meg alapelvének: a személyes adatok helyes gyűjtésének és feldolgozásának

felelősségét nyíltan a szervezetek vállára helyezi, és kiterjeszti az egyénekre azt a jogot, hogy megakadályozzák adataik gyűjtését és feldolgozását. Például, ha a cég adatokat gyűjt rólunk azzal a céllal, hogy árucikket vagy szolgáltatást adjon el nekünk, jogunk van bármikor tiltakozni, amely arra kényszerítené a céget, hogy abbahagyja mind az adatgyűjtést, mind az értékesítési tevékenységet. A GDPR arra is feljogosítja az egyéneket, hogy ragaszkodhassanak adataik törléséhez. Például, ha egy cégnek megadjuk e-mail-címünket üzleti kapcsolatunk során, később követelhetjük, hogy a cég távolítsa el azt iratanyagából. Bizonyos körülmények között pedig a GDPR azzal a joggal ruházza fel az egyéneket, hogy adataikat átvihetjük egyik szervezettől a másikhoz. Például, ha bankot vagy mobilszolgáltatót szeretnénk váltani, fiókunkat és a fióktörténeti információkat az eredeti szolgáltatótől átadjuk az új szolgáltatóknak.

A GDPR-rendelet sok szervezetet arra kötelez, hogy adatvédelmi felelőst alkalmazzon az új szabályok betartása érdekében. Ezenkívül hatásvizsgálatok végzését is előírja, azt meghatározandó, hogy az adatfeldolgozás egyes típusai milyen hatással vannak az egyénekre. Például, ha egy nagy szervezet szeretne bevezetni egy rendszert, amely a létesítménybe való belépéshez biometrikus aláírást követel meg az alkalmazottaktól és a látogatóktól – mondjuk retina-szkenneres azonosítást –, vizsgálatot kellene végezni, hogy mérlegelni lehessen egy ilyen rendszer szükségességét, esetleges hatásait és veszélyeit, és ezek mérséklésének lehetséges módjait. A GDPR kötelezi a szervezeteket, hogy úgy tervezzék meg rendszereiket, hogy korlátozzák a begyűjtendő személyes adatok mennyiségét, és minél inkább növeljék ezeknek az adatoknak a biztonságát. Például, ha egy cég online űrlap kitöltését követeli meg potenciális ügyfeleitől árajánlat kéréséhez, akkor az űrlapban csak olyan adatra kérdezhetnek, amely feltétlenül szükséges az adott ügy elintézéséhez. Az új szabályok azt is megkövetelik a szervezetektől, hogy haladéktalanul értesítsék a hatóságokat, amikor az egyénekre veszélyt jelentő adatvédelmi incidenst tapasztalnak. Végül

a GDPR előírja, hogy a szervezetek világos és részletes információval kötelesek ellátni a nyilvánosságot az általuk gyűjtött és feldolgozott személyes adatokkal – és különösképpen azzal kapcsolatban, hogy ezt milyen céllal teszik. A GDPR mindezt a szabályozást döntő mértékben megtámogatja azáltal, hogy új végrehajtási eszközöket ad a szabályzók kezébe, többek között azok szigorú utasításokat adhatnak a jogszabály betartatására, és szigorú büntetést róhatnak ki olyan szervezetekre, amelyek megszegik azt.

A nagy szervezetek jelentős beruházásokra kényszerülnek majd, hogy elegendő legyenek az új törvény elszámoltathatósági előírásainak; a hatékonyság érdekében arra kapnak ösztönzést, hogy az új eljárásokat és rendszereket ne csak Európában, hanem minden olyan piacon alkalmazzák, ahol jelen vannak. Ezenfelül a GDPR kimondja, hogy ha egy szervezet személyes adatokat továbbít az Unióból, gondoskodnia kell arról, hogy az adatokat ugyanúgy kezeljék az új helyszínen, mint ahogy ez az Európai Unióban történne. Ily módon a GDPR által megtestesített előírások a világ többi részén is megjelennek majd.

Az új törvény érvényesítése

A GDPR nem tökéletes. Egyfelől, nem oldja meg a régóta fennálló problémát, amit annak világos meghatározása jelent, hogy mi számít személyes adatnak. Ez jól tükrözi azt a tényt, hogy még a digitalizált világban eltöltött három évtized után is a kormányok, a szabályozók, az elméleti szakemberek, a cégek és az emberek valamennyien annak meghatározásával küzdenek, hogy milyen fajta információt kell védeni. Továbbá az új törvény a felügyeleti hatóságokra és bíróságokra bízta, hogy egyértelműen különbséget tegyenek súlyos jogsértések, illetve pusztán technikai szabálysértések között. A GDPR-rendeletnek nem sikerült megkönnyítenie az adatvédelmi hatóságok dolgát az ügyben, hogy előtérbe helyezze az állítólagos visszaélések súlyosságán alapuló panaszokat. Ezért Michal Bobek, az Európai Bíróság főtanácsnoka azt javasolja, hogy a jogszabály értelmezését ne csak a jogelmélet, hanem a józan ész is vezérelje.

Általánosabb, nem annyira technikai jellegű problémák is vannak a jogszabállyal. Először is, a helyzet az, hogy a gyakorlatban a magánélet védelméről szóló uniós előírások betartása a világ más részein olyan politikai és diplomáciai eszközöket fog igényelni, amelyeket a GDPR önmagában nem tud biztosítani. Azonkívül itt van a hihetetlenül gyors ütemű műszaki változások okozta probléma: ahogy halad előre a mesterséges intelligencia és a gépi tanulás fejlődése, maga a „beleegyezés” és a „magánszféra” jelentése is változni fog, és nem lesz könnyű a törvényeknek és a szabályozóknak lépést tartani a technikai haladással és a technikát körülölelő társadalmi normák fejlődésével.

Ilyen akadályok láttán talán megbocsátható az a gondolat, hogy a GDPR-nak meg vannak számlálva a napjai. Az effajta borúlátás azonban alaptalan. A GDPR azt adja a szabályozók kezébe, amire szükségük van, hogy megbirkózzanak akár a legnehezebb esetekkel is – a legtöbb eset pedig egyáltalán nem lesz olyan nehéz. Arra is lehetőséget ad a szabályozóknak, hogy segítsék a különböző ágazatokat olyan magatartáskódok kifejlesztésében, amelyek a GDPR szellemiségét tükrözik az elszámoltathatósággal kapcsolatban, illetve hogy neveljék az embereket az egyéni joggyakorlás mikéntjével kapcsolatban.

A *Financial Times* egy nemrégiben megjelent „op-ed” véleménycikkében az amerikai kereskedelmi miniszter, Wilbur Ross arra panaszkodott, hogy a GDPR „súlyos, jogilag tisztázatlan kötelezettségeket ró mind a magán-, mind a közszféra szereplőire. Nem tudunk pontos fogalmat alkotni arról, hogy mihez kell igazodnunk.” Jogosak az aggodalmai. De éppen ez a szerepe a hozzáértő szabályozóknak, hogy útmutatást adjanak az ágazatoknak és a kormányoknak – és hogy velük együtt tanuljanak. Az intelligens, dinamikus szabályozás iránti igény már néhány hónappal azután világossá vált, amikor a GDPR hatályba lépett, mivel a súlyos büntetések kilátásba helyezése a vállalkozásoknál túl sok aggályt szült. Az európai uniós adatvédelmi hatóságoknak nemcsak a végrehajtásra kell összpontosítaniuk, hanem a cégek ránevelésének feladatát is fel kell vállalniuk azzal kapcsolatban, hogy miként lehet a legkedvezőbben értelmezni az új rendeletet.

A szabályozóknak meg kell követelniük a rendelet szigorú betartását, és – annak szellemét tükröző – alapvető magatartásbeli változásokat is. Ez a cél csak a végrehajtás és a ránevelés közt teremtett egyensúllyal érhető el.

A GDPR-hoz fűződő ígéretek beváltásához a szabályozóknak világos előírásokat kell megfogalmazniuk és magatartásmintákat kidolgozniuk, hogy segítsék a cégek és tisztviselők alkalmazkodását az új viszonyokhoz. A szabályozóknak esettanulmányokat kellene közzétenniük, amelyek megmutatnák, hogyan tették át a gyakorlatba a GDPR irányelveit a panaszok kivizsgálásakor. Idővel újfajta eseti jogi anyag fog megjelenni, ahogy az egyének bíróság elé idézik a szervezeteket, hogy megtámadják azok adatkezelési gyakorlatát, a szervezetek viszont bíróság elé idézik az adatvédelmi hatóságokat, hogy megtámadják azok végrehajtási intézkedéseit. Az effajta jogi eljárásokból talán hiányozni fog a gyilkossági ügyek vagy celebpárok válásának drámája. Azonban tévedés ne essék: az ember önrendelkezésének és méltóságának jövője végképpen függetlenül fog formálódni majd.

(Foreign Affairs)

Fred Weir⁵

Burját föld – 3. rész

A cárok által egykoron elüldözött, több száz éves szekta új életre talál a modern Oroszországban

Regényesnek hangzik: az 1600-as években Szibériába száműztek egy vallási csoportot, majd később a szovjetrendszerben is üldözték őket. Ez igazából Burját föld óhitűinek története, akiket ma újra befogad az orosz társadalom

Hamisítatlan orosz helynek tűnik a hegyek közt zöldellő völgyben elnyúló falu Burját föld déli részén. Észrevehetően különbözik a

5 Moszkvában élő kanadai újságíró.